

KAI KURIE NAUJI DUOMENYS APIE L. IVINSKIO KALENDORIŲ LEIDIMĄ

DANUTĖ PETKEVIČIŪTĖ

Kiekviename literatūros vadovylyje yra pažymėta pirmojo L. Ivinskio kalendoriaus išleidimo data — 1846 m. Šiame straipsnyje norėtusi plačiau išryškinti L. Ivinskio vaidmenį, leidžiant kalendorius, ypač jo pastangas paskutiniaisiais savo gyvenimo metais atgaivinti lietuviškųjų kalendorių leidimą.

Neturėdamas lėšų išleisti pirmąjį lietuviškąjį kalendorių, L. Ivinskis buvo priverstas kreiptis paskolos į I. Oginskį. I. Oginskis suteikė jam piniginę pašalpą, pareikalavęs pakvitavimo, kuriame 1845 m. lapkričio 16 d. L. Ivinskis išdėstė priimtas sąlygas: „Savo ranka žemiau pasirašęs, šiuo reversu tvirtinu, kad paskolinau iš šviesiausio kunigaikščio[...] kalendoriui išspausdinti šešiasdešimties rublių sumą [...], už kurią įteiksiu 200 egzempliorių (kalendoriaus.— *Aut.*), o likusią nuo 60 sidabrinųjų rublių sumą grąžinsiu grynais pinigais“¹. Atspausdinti kalendorių apsiėmė A. Zavadskis, po savo tėvo J. Zavadskio mirties 1838 m. paveldėjęs spaustuvę. 1846 m. išleistas L. Ivinskio kalendorius buvo pirmas toks leidinys ne tiktai Didžiojoje, bet ir Mažojoje Lietuvoje (tik po metų (1847 m.) Tilžės mokytojas Erdmonas Šesnakas išleido lietuviškąjį kalendorių Prūsijoje, pavadintą „Prusiszkos Kalendaros ant Meto 1847. Lietuwninkams ant Naudos ir Pamokslo isz vokiszku suraszitos.“). Ilgą laiką L. Ivinskio kalendoriai, leidžiami pamečiui, buvo vieninteliai XIX a. vidurio Lietuvos periodiniai leidi-

niai, teikiantys valstiečiams ne vien ūkinį patarimų, bet ir įvairių geografinių, istorinių, medicininių žinių. Kalendoriuose buvo skelbiamos oro atmainos, besikeičiančios mugių, švenčių datos ir kitos aktualijos. Literatūrinė kalendoriaus dalis, vadinamieji „pridėjimai“, supažindindavo skaitytojus su naujais lietuvių rašytojų kūriniais, lietuvių tautosaka.

Pradėjęs leisti lietuviškus kalendorius, L. Ivinskis neturėjo pastovios valdiškos tarnybos ir buvo priverstas verstis privačiomis pamokomis Rietave, I. Oginskio dvare. 1847 m., išlaikęs egzaminus miesto mokytojo teisėms įgyti, jis dar ilgus metus (iki 1854.IV.1)² negavo ne tik jo mokslo cenzą atitinkančios vietos mokykloje, bet ir bet kokios valdiškos mokytojo vietos. Privatus mokytojavimas versdavo L. Ivinskį dažnai kilnotis iš vietos į vietą. Vien per 1850—1853 metų laikotarpį jis pakeitė tris darbo vietas: Pavirvytį, Naciūnus, Zabieliškį. Menkas atlyginimas, gaunamas už privatinės pamokas, neleido L. Ivinskiui išbristi iš skurdo, nekaltant apie lėšas, reikalingas literatūriniam darbiui. Nepaisant skurdžios materialinės padėties, L. Ivinskis dalį savo nedidelio uždarbio kasmet skirdavo kalendoriams, kurie ilgą laiką davė autoriui vien piniginių nuostolių. Jau tuometinėje spaudoje buvo pastebėta, kad L. Ivinskis pirmaisiais metais turėjo išleisti kalendorius savo rizika. „Bet neatrodo, — buvo rašoma, — kad jis rado paramą iš savo žemiečių tarpo, ir tikrai nelabai jam

¹ Tumas J. Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. K., 1924. 24 p.

² Abramavičius V. L. Ivinskis ir Zavadskio leidykla. „Pergalė“, 1945, Nr. 5, p. 71.

išlaidos su nauda sugrįždavo"³. Kelerius metus L. Ivinskis skolinos pinigų Rietave iš I. Givinskio. 1850 m. jis nusiuntė pasiskolintus 90 rub. A. Zavadskui, skųsdamasis, kad iš dvaro gauti paskolą pasidarė žymiai sunkiau, nes imami didesni procentai⁴. 1859 m. L. Ivinskis gavo 150 rub. paskolą iš A. Zavadskio, kurią per septynerius metus pasižadėjo sugrąžinti⁵. Vėliau A. Zavadskis, matydamas, kad L. Ivinskio kalendoriai nukonkuravo lenkiškuosius ir atneša pelną, ėmėsi juos leisti savo lėšomis, atsilygindamas L. Ivinskiui išspausdintų kalendorių egzemplioriais.

Paruošęs kalendorių, L. Ivinskis pats rūpindavosi kuo skubiau jį išleisti. Neretai jis stengdavosi sutrumpinti cenzūravimo terminus, pats išsiųsdamas kalendorius dvasinei, o vėliau — caro cenzūrai.

Pirmaisiais L. Ivinskio kalendorių cenzoriais iš dvasininkų tarpo buvo Vilniaus katedros kanauninkas D. Pacevičius, prelatas J. Bovkevičius, nominatas J. Ch. Gintila. Kalendoriai jiems cenzūruoti buvo siunčiami į Vilnių ir į Alsėdžius⁶. Nuo 1851 m. vietoj šių pavardžių kalendoriuose atsiranda Telšių vyskupo M. Valančiaus parašas. Kalendoriai dabar siunčiami į Varnius, kur, 1853 m. A. Zavadskui įsteigus knygyną, o 1854 m. L. Ivinskio rūpesčiu atidarius skaityklą, dažnai atsilankydavo pats L. Ivinskis. Kalendorių „pridėjimus“ ilgą laiką cenzūravo žinomas lietuviškųjų raštų cenzorius Antanas Petkevičius. Įgijęs didelį caro vyriausybės pasitikėjimą, jis ne kartą už uolų darbą buvo apdovanojamas piniginėmis premijomis. Vėliau šias pareigas ėjo Viktoras Aramovičius. Šių cenzorių rankose pabuvojo daugelis spaudai atsiųstų

L. Ivinskio rankraščių. Yra išlikę V. Aramovičiaus raportai, pristatyti Vilniaus cenzūros komitetui, dalykiškai referuojantys apie cenzūruojamas knygas, kurių tarpe buvo L. Ivinskio kalendoriai ir kiti leidiniai. Nemaža taisyntų vietų V. Aramovičius rado 1861 m.⁷ ir 1863 m.⁸ Ivinskio kalendoriuose. A. Petkevičius ir V. Aramovičius kalendorių skaitydavo du kartus: iš pradžių rankraštį, o paskui — pirmą išspausdintą egzempliorių, kurį palyginę su rankraščiu, nustatydavo, ar nieko nebuvo pakeista spausdinant, ar buvo laikomasi visų jų nurodymų. A. Petkevičius ir V. Aramovičiaus peržiūrėtas kalendoriaus rankraštis būdavo pristatomas į Vilniaus Cenzūros komitetą ir patvirtinamas šio komiteto posėdyje, kuriame dalyvaudavo cenzoriai P. Kukolnikas, A. Muchinas ir kt. Jų ir kitų cenzorių, kaip J. Vaškevičiaus, J. Foko, pavidės būdavo išspausdinamos antroje kalendoriaus titulinio lapo pusėje.

Kiekviename išspausdintame kalendoriuje figūruodavo tik dviejų cenzorių (dvasinės ir carinės cenzūros) vardai. Tačiau Vilniaus Cenzūros komitete kalendoriaus rankraštį skaitydavo žymiai didesnis skaičius asmenų. Kalendoriaus rankraštis būdavo siunčiamas Vilniaus Mokslo apygardos globėjui⁹, dažniausiai, kai reikėdavo patikslinti kai kurias mokslines žinias.

Vilniaus Mokslo apygardos globėjas savo ruožtu siųsdavo kalendorių mokslo įstaiigai, kurios paramos buvo laukiama. Dažnai tai būdavo Vilniaus Gydyimo valdyba (Vilenskaja Vračebnaja uprava), tikrinski kai kuriuos mediciną liečiančius straipsnius kalendoriuose¹⁰.

³ „Gazeta Warszawska“, 1856, Nr. 310.

⁴ LTSR Mokslių akademijos Centrinė biblioteka, rankraščių skyrius (toliau — MACB), f. 7—647, l. 40.

⁵ Abramavičius V. L. Ivinskis ir Zavadskio leidykla. „Pergalė“, 1945, Nr. 5, p. 78.

⁶ „Metų skajtlus ukiniszkas...“ V., 1846, p. 2; „Kalendorius arba Metu skajtlus...“ V., 1847—1850, p. 2.

⁷ LTSR Centrinis valstybinis istorinis archyvas (toliau — CVIA), f. 1240, ap. 1, 153, l. 47.

⁸ CVIA, f. 1240, ap. 1, vien. 177, l. 41—43.

⁹ CVIA, Vilniaus Cenzūros komiteto posėdžių protokolų knyga, f. 1240, ap. 1, vien. 203, l. 95.

¹⁰ CVIA, f. 1240, ap. 1, vien. 203, l. 97.

Ūkiškas kalendorius buvo siunčiamas peržiūrėti Lietuvos pravoslavų dvasinės seminarijos rektoriui. Savo pastabose jis ne kartą primindavo Vilniaus Cenzūros komitetui, kad labai norėtų matyti išspausdintą savo pavarde kalendorius tituline lape šalia katalikų vyskupo aprobatos¹¹.

Savo kalendoriaus rankraštį L. Ivinskis baigdavo ruošti dažniausiai apie balandžio—gegužės mėnesį¹², o literatūrinius priedus sudarydavo kartais ir anksčiau. Ilgiausiai kalendoriaus rankraštis išgulėdavo Dvasinės cenzūros raštinėse. Carinė cenzūra savo stalčiuose išlaikydavo jį kiek trumpiau, nors ir čia kartais būdavo nesklaidumų. Štai kai kurių kalendorių cenzūra-terminai:

Dvasinė cenzūra	Caro cenzūra
1847 m. kalend. — 1846.X.31	1846.XI.7
1848 m. — 1847.VIII.4	1847.IX.11
1849 m. — 1848.X.4	1848.X.26
1850 m. — 1849.VII.26	1849.IX.17
1851 m. — 1850.VI.30	1850.VIII.17
1852 m. — 1851.IX.7	1851.X.18
1855 m. — 1854.VI.1	1854.VIII.3
1857 m. — 1856.VII.23	1856.VIII.28
1858 m. — 1857.VII.4	1857.VII.30 ¹³

A. Zavadskis, iš anksto žinodamas, kad kalendoriaus rankraščio tegalės susilaukti rudens mėnesiais, turėjo sudaryti sąlygas, gavęs jį, kuo greičiausiai išspausdinti. Tačiau dažnai, uždelsus kalendorių spausdinimą, jis turėjo rūpintis pats L. Ivinskis. Stengdamasis paspartinti kalendorių išleidimą, jis ne kartą siūlė paskatinimo priemonės spaustuvės darbininkams. „1852 m. kalendoriaus rankraštį,— rašo jis 1851.X.6 d. laiške A. Zavadskui,— gavau iš Dvasinės cenzūros praeito mėnesio gale. Vyskupas tiktai vakar grįžo po vizitacijos, o parašytas kalendorius gegužės mėn. gale. Sunku bus greitai išspausdinti, nebent rinkėjai dirbtų pamainomis dieną ir naktį“¹⁴. Kaip

paskatinimą L. Ivinskis žada duoti premiją rinkėjui Adomavičiui, jei šis greičiau surinks kalendorių. Tuo būdu, pats kalendorių autorius imasi darbo, kuris tiesiogiai priklausytų spaustuvės savininkui A. Zavadskui. Dažnai vien L. Ivinskio pastangų ir sumanumo dėka kalendoriai laiku pasiekdavo skaitytoją.

Nemaža rūpesčių sudarydavo kalendorių pervežimas iš Vilniaus. L. Ivinskis dažniausiai pats samdydavo vežikus kalendoriams į Žemaitiją pristatyti.

Iš Vilniaus juos atgabendavo L. Ivinskio nurodyti J. Šimkovičius, Abraomas Gabšonas¹⁵ ir kiti asmenys, važinėjantys į Žemaitijos į Vilnių. Neretai, tardamasis su A. Zavadskiu dėl kalendorių persiuntimo, L. Ivinskis apskaičiuodavo ir pervežimo išlaidas. 1850.XII.17 d. laiške A. Zavadskui jis mini, kad Vilniuje, Žemaičių gatvėje, galima pasisamdyti vežėją, kuris ima po 60—65 kap. už pervežamo krovinio pūdą. Tuo būdu, viso kalendoriaus tiražo atsiuntimas kaštuotų 8—9 rub.¹⁶ Kartais, nesant pervežėjų, L. Ivinskis gaudavo leidinius paštu per Tauragėje gyvenantį Kazimierą Vamperskį, pristatydavusį į Rietavą I. Oginskio pašta.

Leidybinis darbas atimdavo L. Ivinskui didelę dalį laiko ir energijos. Ne mažiau atsakingai jis žiūrėjo į kalendorių redagavimą. Nepaskelbtoje L. Ivinskio korespondencijoje A. Zavadskui yra nemaža redakcinių patikslinimų, paaiškinimų ir nurodymų spaustuvės rinkėjams. Literatūrinė kalendorių dalis — „priedėjimai“ — iš anksto būdavo labai kruopščiai paties autoriaus parengiama ir suredaguojama. Jokių netikėtų, naujai iškilusių pastabų dėl šios skaitytojų labiausiai mėgstamos kalendoriaus dalies L. Ivinskio laiškuose A. Zavadskui nerandame. Literatūrinius priedus L. Ivinskis dažnai sudarydavo anksčiau už kitas kalendoriaus

¹¹ CVIA, f. 1240, ap. 1, vien. 178, l. 30.

¹² MACB, f. 7—647, l. 24, 58, 59, 60.

¹³ „Kalendorius arba Metu skajtiūs...“ V., 1847—1852, 1855, 1857—1858, p. 2.

¹⁴ MACB, f. 7—647, l. 13.

¹⁵ Abramavičius V. L. Ivinskis ir Zavadskio leidykla. „Pergalė“, 1945, Nr. 5, p. 69—77.

¹⁶ MACB, f. 7—647, l. 7.

dalis. Parengtą literatūrinę dalį jis nedelsdamas siųsdavo M. Valančiaus cenzūrai, atskyręs ją nuo kito teksto, gerai numanydamas, kad tai yra svarbiausia jo leidžiamo kalendoriaus dalis. Ji susilaukdavo daugiausia M. Valančiaus, o vėliau ir carinės cenzūros, pastabų. M. Valančius buvo L. Ivinskiui ne vien bažnytinės valdžios autoritetas, bet ir, visų pirma, žinomas lietuvių rašytojas, didelis eruditas, su kuriuo galima būdavo pasitarti įvairiais lietuvių literatūros klausimais. Iš paskelbto 1858.V. 13 d. L. Ivinskio laiško M. Valančiui aiškėja, kad, išsiuntęs „pridėjimus“, L. Ivinskis pranešdavo M. Valančiui apie spausdinamus literatūrinius kūrinius „pridėjimuose“¹⁷, o kartais tardavosi su juo ir kitais klausimais.

Nemažą redagavimo klausimų išskildavo, planuojant kalendoriaus medžiagą, išdėstant straipsnius, patikrinant kai kurias skelbiamas datas. L. Ivinskis dažnai labai rūpestingai ir greitai reaguodavo į kiekvieną pastabą dėl kalendoriuose pasitaikančių netikslumų. 1852 m. kalendoriuje vyskupo M. Valančiaus padarytas pataisais pagal pažodinį Biblijos tekstą L. Ivinskis atskiru lapeliu pridėjo spautuvininkams¹⁸, paaiškindamas, kaip reikia jas išspausdinti. Daug triūsė L. Ivinskis, sudarydamas tą kalendoriumo dalį, kurioje buvo pateikiami mėnulio atmainos, saulės, mėnulio užtemimai ir kitos astronominės bei meteorologinės žinios. Patikslindamas jas, jis kreipdavosi į Vilniaus astronomijos stotį, taip pat į Varšuvą, Mintaujį ir Berlyną¹⁹. Netikėtai pakeitus mugių, žydų švenčių, atlaidų datas, dažnai reikėdavo padaryti kalendoriuje atitinkamų pataisų. Patys Žemaitijos gyventojai, norėdami, kad kalendoriuje būtų paskelbta jų apylinkėje įvyksiančios muges data, siųsdavo, kartais pavėluotai, L. Ivinskiui pranešimą, prašydami paskelbti jį kalendoriuje. 1861 m. vasarą gavęs iš Povstansko pra-

nešimą, kad Žvingių parapijoje „įvyks apie šv. trejybės jomarkas“ L. Ivinskis prašo A. Zavadskį išspausdinti šią žinią kalendoriuje, pažadėdamas jam iš savo kišenės apmokėti už pataisą²⁰.

Krupštus darbas atnešė gerų vaisių — kalendorių tiražas nuo 3000—4000 egz. 1851—1852 m. pakilo iki 8000—10 000 egz. 1855—1861 m.²¹ Kiekvienoje valstiečio pirkioje šis kalendorius buvo laukiamas ir mielas svečias. L. Ivinskio kalendoriai, kaip nė vienas kitas lietuviškas leidinys, paplito po visą Žemaitiją, Aukštaitiją, Suvalkiją, išgarsindami savo autoriaus vardą toli už Lietuvos ribų.

1865 m. uždraudus lietuviškąją spaudą, L. Ivinskis sudarė ir išleido 1865—1868 m. kalendorius rusų raidėmis. Neįprasta rusiška abėcėlė iškart užkirto šioms kalendoriams kelią į Lietuvos valstietį. Be to, pagriežtėjusi carinė cenzūra susiaurino literatūrinę kalendorių dalį, tuo pačiu sumažindama jų vertę. Visuose keturiuose „graždanką“ išleistuose kalendoriuose paskelbta vos keliolika lietuvių liaudies dainų, pora nežinomų autorių eilėraščių („Dailnė mergelės“ — 1866 m. ir „Malonės metai“ — 1868 m.), vos viena pasaka („Apie pawargusi liuosininka, kuris palaimints pastojo“ (1868 m.) ir šūsnis lietuviškų mįslių bei patarlių. Platesnės yra ūkiškos šių kalendorių dalys, kuriose gausu liaudies medicinos ir veterinarijos žinių. Pažymėtina, kad L. Ivinskis, parašęs bei galutinai parengęs lietuviškąjį kalendorių 1865 m. su dideliu literatūriniu priedu, nebegalėdamas jo išleisti lietuvių kalba, nieko iš lietuviškų „pridėjimų“ ir rusų abėcėle spausdintą leidinį nebeįdėjo. Šis rankraštis liko nespausdintas ir nieko iš jo nebuvo įdėta į kitus mums žinomos kalendorius. Dabar jis yra saugomas LTSR Lietuvių k. ir literatūros institute²². Nepaskelbtas 1865 m. kalendoriaus literatūrinis priedas pasižymi

¹⁷ „Mūsų senovė“, 1938, t. 2, Nr. 3, p. 498.

¹⁸ MACB, f. 7—647, l. 13.

¹⁹ Abramavičius V. L. Ivinskis ir Zavadskio leidykla. „Pergalė“, 1945, Nr. 5, p. 77.

²⁰ MACB, f. 7—647, l. 78.

²¹ Ten pat, l. 16, 51, 52, 74.

²² LKLI, f. 1—623.

trumpų humoreskų gausumų, kurios bus bene paties L. Ivinskio parašytos. Humoristiniuose vaizdeliuose „Koszaline“, „Skalsus darbas“, „Wardines pasveikinimas“ minima Kolainių gimnazija, kurioje L. Ivinskis praleido savo mokyklinius metus, „Trumpų atsitikimų“ skyrelyje, tikriausiai aprašyti autobiografinio pobūdžio įvykiai, nutikę kalendorių autoriui. Vienas jų pasakoja apie valstietį, supykusį, kodėl keleivis taip ilgai nepasisakė esąs kalendorių rašytojas, kitas vaizdingai nupiešia autoriaus svečiavimąsi pas ūkininką ir pastarojo malonų nustebimą bei iškeltas jo garbei vaišes, sužinojus, kad pas jį apsilankęs kalendorių leidėjas. Nė į vieną vėliau išleistą kalendorių L. Ivinskis šių vaizdelių nebeįdėjo. Pasakos „Wargas“, „Užmokestis už giarus darbus“ ir vienas daktinis apsakymėlis taip pat žinomose vėlesnėse kalendorių laidose liko nepaskelbti. Iš visų ūkiškosios dalies straipsnių vien tik mažas, gana išsamų liaudies medicinos patarimų pluoštas pateko į 1865 metų rusiškomis raidėmis atspausdintą kalendorių.

Menkas „graždanka“ parašytų kalendorių turinys, neįprasta jų forma netrukus padarė juos nebepopuliarius. Pats L. Ivinskis taip pat laikėsi jų atžvilgiu labai atsainiai. Priverstinai įtrauktas į lietuviško-rusiško raidyno komisiją ir perkeltas gyventi (1864—1866 m.) į Kauną, L. Ivinskis gana greit suprato primesto jam darbo beprasmiškumą. Tad ir paskesnių kalendorių likimas jo nebejaudina. Tuo tarpu ankstesniais metais L. Ivinskis buvo vienas uoliausių savo kalendorių platintojų — per jį yra gavę kalendorius Obelių dekanas Mackevičius, Kazanės universiteto dėstytojas A. Ugianskis, pulkininkas I. Syrevičius ir kiti asmenys. L. Ivinskis kasmet vasaros mėnesiais važiudavo į Varnių knygyną padėti išparduoti kalendorių. Rūpintis kalendorių platinimu jis prašydavo ir savo bičiulius. A. Moras rašydavo laiškus įtakingiems as-

menims, teiraudamasis, kiek L. Ivinskio kalendorių galėtų jie savo apylinkėse parduoti²³. „Graždanka“ išspausdinti kalendoriai, netekę pagrindinio platintojo, užsiguldavo knygynų lentynose, ir carinė vyriausybė buvo priversta paskelbti netgi atitinkamus potvarkius, raginančius kalendorius išparduoti.

LTSR Centriniam valstybiniame istoriniame archyve yra išlikę keletas raštų, kuriuose parapinių, o vėliau liaudies mokyklų mokytojai referuoja mokyklų vyriausybei apie jiems atsiųstus lietuviškai-rusiškus kalendorius ir jų platinimą²⁴. Kauno liaudies mokyklų direkcijos 1868.VIII.2. rašte²⁵ parapinių mokyklų prižiūrėtoji pranešama, kiek kalendorių buvo parduota. Kartu pateikiama ir piniginė ataskaita. Gautos už kalendorius lėšos buvo siunčiamos Vilniaus Mokslo apygardai.

L. Ivinskis, nustojęs spausdinti kalendorius „graždanka“, ilgam laikui dingsta iš visuomenės akiračio kaip kalendorių leidėjas. Tačiau yra žinių, kad per visą šį netrumpą laikotarpį (1869—1877) jis neatsakė savo įprastinio darbo — nenustojė rengęs ir rašęs kalendorius, nors atspausdinti jų Lietuvoje nebegalėjo. Parengtą literatūrinę dalį jis siųsdavo į Tilžę Zaberamanui, kuris įdėdavo ją į savo leidžiamus Prūsijoje kalendorius. Vienas toks 1877 metų Tilžėje išleistas kalendorius, kartu su kitais L. Ivinskio kalendoriais, yra saugomas LTSR MA Centrinėje bibliotekoje. Kiti L. Ivinskio paruošti ir Prūsijoje išleisti lietuviški kalendoriai visai netyrinėti. Yra žinių, kad L. Ivinskiui priskirtini 1870, 1874, 1876 ir 1879 metais Zabermano Tilžėje išleisti kalendoriai²⁶.

Paskutinis oficialus L. Ivinskio išleistas lietuviškas kalendorius išėjo 1878 metais. Per didelį vargą, įtakingiems asmenims tarpininkaujant, kalendorių lotynų raidėmis 1200 egz. tiražu išspausdino F. Suščinskio

²³ Tumas J. Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. K., 1924, p. 44—45.

²⁴ CVIA, f. 567, ap. 3, vien. 1588, l. 61, 64.

²⁵ Ten pat, l. 64.

²⁶ *Biržiška* V. L. Ivinskis.— Aleksandrinas. T. 3, Čikaga, 1965, p. 18.

spausdavė Peterburge. Tuo baigiasi L. Ivinskio kalendorių leidimo istorija. Centriniam valstybiniam istoriniame archyve esantys neskelbti dokumentai leidžia šią istoriją pratęsti²⁷. Iš jų paaiškėja, kad, nepaisydamas nepalankių sąlygų ir sunkių senatvės metų, L. Ivinskis iki paskutinės savo gyvenimo dienos neatsisakė sumanymo atgaivinti lietuviškųjų kalendorių leidimą. Savo rašte, rašytame apie 1880 m. Rietavo skyriaus gyvulių globos draugijai, L. Ivinskis pažymėjo, kad jis yra sudaręs lietuviškąjį kalendorių 1880 metams ir nusiuntęs jį Cenzūros komitetui. Tačiau pastarasis, netgi autoriui pakartotinai paprašius, rankraščio negražino²⁸. Šis naujas ir įdomus faktas verčia susidomėti nežinomo L. Ivinskio kalendoriaus rankraščio likimu.

Savo 1880 m. rašte L. Ivinskis reikalauja „išvelgti būtinybę aprūpinti valstiečius ūkišku kalendoriumi ar kokiu nors periodiniu veikalu, talpinančiu straipsnelius, o būtent — moralinius, skirtus auklėjimui ir švietimui, ūkinius, veterinarinius, apie amatus, išradimus, vyriausybės potvarkius, skelbimus ir kt.“²⁹

Lietuviško spaudos klausimas L. Ivinskiui visada buvo susijęs su liaudies švietimu. Į būsimą lietuvišką periodinį leidinį jis žiūrėjo, visų pirma, kaip į švietimo židinį, iš kurio valstietis galės pasisemti naudingų žinių ir kuriame ras tvirtos, doros ir sektingos asmenybės pavyzdžių. Jokių politinių reikalavimų būsimiems leidiniams L. Ivinskis nekėlė. Pagrindinis argumentas, kuriuo jis rėmėsi, kododamas už spausdintą lietuvišką žodį, buvo pasunkėjusi liaudies padėtis, moralinis jos smukimas „nuo to laiko, kai nutrauktas leidimas kalendoriaus, vientelio jų švietimo organo“³⁰. Suprasda-

mas savo tautos teisę turėti lietuviškąją spaudą, L. Ivinskis reikliu tonu išdėsto savo pažiūras: „Lietuviai, kaip ir žemaičiai, turi tą pačią teisę naudotis savo literatūra, kaip, pvz., latviai ir estai, — tarp kurių pirmieji, t. y. latviai, turėdami keletą laikraščių, iš 60 000 egz. liaudies kalendorių semiasi naudingas, mokslines žinias, kai tuo tarpu dabartiniame šimtetyje lietuviai tebėra nardinti gilioje tamsybėje“³¹.

Nustojus eiti L. Ivinskio kalendoriams, valstiečiai neteko savo parankinės, mėgstamos knygos, prie kurios ilgus metus buvo įpratę. Nuo A. Zavadskio toliau leidžiamų kalendorių lenkų kalba daugelis atsisakydavo. 1881 metais mirus L. Ivinskiui, liaudyje tebebuvo gyva viltis turėti lietuviškąjį kalendorių. Įdomus šiuo atžvilgiu yra Laukesos kunigo Adomo Mackevičiaus 1882.I.12 d. laiškas A. Zavadskui (kurio paraštėje yra spaustuvininko priedašas: „Vilniaus kalendorių daugiau nebesiųsti“)³². „Užgirdęs apie kalendorius, — rašo Ad. Mackevičius — labai nudžiugau, kad pagaliau ir Lietuva susilaukė kokio nors rašto. O čia pasirodo ne „lietuwiszkas“, o „litewski“-lenkiškas kalendorius, kuriame nė vieno žodžio nėra lietuviškai. Aš bevelyčiau lietuviškų, nes didesnė dalis skaitančių parapijiečių yra lietuviai, lietuviškai kalbantys, o lenkų, kitaip vadinamų baltarusiais, yra labai nedidelis skaičius. O koks džiaugsmas būtų visiems, gyvenantiems Lietuvoje, jeigu jie galėtų turėti kalendorių savo kalba, nors tokį, koks kažkada iš Prūsijos kontrabandos keliu atėdavo“³³.

Šio laiško autorius, išreikšdamas daugelio lietuvių požiūrį, kuo geriausiai apibūdino L. Ivinskio atlikto darbo reikšmę.

LTSR Mokslų akademija
Centrinė biblioteka

Įteikta
1969 m. sausio mėn.

²⁷ Butėnas D. Kalendorių leidejo rūpesčiai. „Jaunimo gretos“, 1967, Nr. 9, p. 29.

²⁸ CVIA, f. 1177, ap. 1, vien. 1398, l. 4.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat, l. 2.

³¹ Ten pat.

³² MACB, f. 158—24, l. 20.

³³ Ten pat.

НЕСКОЛЬКО НОВЫХ ДАННЫХ ОБ ИЗДАНИИ КАЛЕНДАРЯ Л. ИВИНСКИСА

Д. ПЕТКЯВИЧЮТЕ

Резюме

В статье рассматриваются материальные трудности в связи с изданием календарей Л. Ивинскиса, помещается новый материал о вмешательстве царской цензуры в дело печатания и публикации литовских литературных произведений в упомянутых календарях. В статье затрагиваются некоторые вопросы редактирования календарей, а также дается

краткий обзор сотрудничества Л. Ивинскиса в распространении их среди литовского народа. Кроме того исследуется работа Л. Ивинскиса над составлением календарей в годы запрета литовской печати и раскрывается новый документ, свидетельствующий о попытке Л. Ивинскиса возобновить их издание в 1880 году.

SOME NEW DATA ON THE PUBLICATION OF L. IVINSKIS' CALENDERS

by D. PETKEVIČIŪTĖ

Summary

Conditions in which the Lithuanian calendars by L. Ivinskis were published are revealed in this paper. There is given a new data on the tsarist censorship and the terms of censoring the calendars. There are stressed some aspects of the work of L. Ivinskis as the editor of the ca-

lendars, his share in distributing them. Some short news are given about the preparing of calendars at the time when the Lithuanian press was prohibited. A new document which shows that L. Ivinskis tried to renew the edition of calendars in 1880 is disclosed.
